មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា

សិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្ដី និងភាពចំបាច់ក្នុងការអនុវត្តន៍សិទ្ធិនេះ នៅអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា

សេចក្ដីផ្ដើម

នៅក្នុងកិច្ចដំណើរការរឿងក្ដីព្រហ្មទណ្ឌ វត្តមានរបស់មេធាវីការពារក្ដី គឺមានសារៈសំខាន់ និងចាំបាច់បំផុតសម្រាប់ជនសង្ស័យ ជនត្រូវចោទ ឬជនជាប់ចោទ[១] ដើម្បីរួមចំណែកក្នុងការធានាថា កិច្ចដំណើរការនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌប្រឆាំងនឹងបុគ្គលទាំងនោះ បានប្រព្រឹត្តទៅប្រកបដោយភាពត្រឹមត្រូវ និងយុត្តិធម៌ ។ មេធាវីមានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការណែនាំកូនក្ដីរបស់ខ្លួនអំពីសិទ្ធិ និងករណីកិច្ចផ្សេងៗដែលអាចអនុវត្តបានក្នុងអំឡុងពេលនៃកិច្ចដំណើរការនីតិវិធី ។ ជាងនេះទៅទៀត មេធាវីការពារក្ដីអាចអនុវត្តតួនាទីរបស់ខ្លួនយ៉ាងសកម្មនៅគ្រប់កិច្ចដំណើរការនីតិវិធីរបស់តុលាការ ដើម្បីការពារផលប្រយោជន៍កូនក្ដីរបស់ខ្លួន ។

មូលដ្ឋានច្បាប់ជាច្រើន (ដូចបានលើកឡើងទាំងស្រុងនៅក្នុងចំណុចទី១ខាងក្រោម) បានធានាដល់ជនគ្រប់រូបក្នុងការទទួលបានមេធាវីការពារក្ដី និងការជូនដំណឹងអំពីសិទ្ធិនេះ នៅគ្រប់កិច្ចដំណើរការនីតិវិធីនៃរឿងក្ដីព្រហ្មទណ្ឌ (បញ្ជាក់លម្អិតក្នុងចំណុច១.១) និងទទួលបានដោយឥតគិតថ្លៃ ប្រសិនបើខ្លួនគ្មានលទ្ធភាពបង់កម្រៃសេវាមេធាវី (លក្ខណៈវិនិច្ឆ័យក្នុងការកំណត់ជនក្រីក្រ គឺត្រូវបានរៀបរាប់នៅក្នុងចំណុច១.២) ។ សិទ្ធិនេះត្រូវបានទទួលស្គាល់យ៉ាងទូលំទូលាយ នៅក្នុងមជ្ឈដ្ឋានច្បាប់ជាតិ(ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា ច្បាប់ស្ដីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា...) និងច្បាប់អន្តរជាតិ (កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្ដីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ) ហើយត្រូវបានអនុវត្តនៅតុលាការអន្តរជាតិមួយចំនួនដូចជា៖ តុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ(ICC) តុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេស

១-គួរបញ្ជាក់ថា ពាក្យ ជនសង្ស័យ ជនត្រូវចោទ និងជនជាប់ចោទ ដែលប្រើនៅអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា គឺត្រូវបានប្រើក្នុងបរិបទផ្សេងៗគ្នា ។ តាមសន្ទានុក្រមនៃវិធានផ្ទៃក្នុងរបស់អង្គជំនុំជម្រះ ពាក្យ "ជនសង្ស័យ" គឺសំដៅទៅលើបុគ្គលដែលសហព្រះរាជអាជ្ញា ឬសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ចាត់ទុកថា អាចធ្លាប់បានប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋដែលស្ថិតនៅក្នុងយុត្តាធិការរបស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញ ប៉ុន្តែមិនទាន់ត្រូវបានចោទប្រកាន់នៅឡើយ ។ ពាក្យ"ជនត្រូវចោទ" គឺសំដៅទៅលើបុគ្គលណាម្នាក់ ដែលត្រូវចោទប្រកាន់ចំពោះរឿងក្ដីណាមួយ ក្នុងចន្លោះពេលពីមានដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរ រហូតដល់ដីកាបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះ ឬដីកាលើកលែងចោទប្រកាន់ ។ ចំណែកពាក្យ"ជនជាប់ចោទ" គឺសំដៅទៅលើបុគ្គលដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ដោយសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ឬអង្គបុរេជំនុំជម្រះ ។

យូហ្គោស្លាវី(ICTY) តុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់ប្រទេសរូវ៉ាន់ដា(ICTR) តុលាការពិសេសសម្រាប់ប្រទេស សេរ៉ាឡេអូន(SCSL) រួមទាំងនៅអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា ។[២]

ទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ការសម្រេចអនុវត្ត ឬបោះបង់ចោលសិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្តី គឺជាសេរីភាពរបស់ជនសង្ស័យ និងជនត្រូវចោទ ។[៣] ជនទាំងនេះអាចសម្រេចបោះបង់សិទ្ធិមានមេធាវីការពារក្តី ហើយការពារខ្លួននៅចំពោះមុខព្រះរាជអាជ្ញា ឬចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ដោយពុំចាំបាច់មានជំនួយមេធាវី(លើកលែងតែជនត្រូវចោទ គឺជាអនីតិជន ដែលច្បាប់បានតម្រូវឲ្យត្រូវតែមានមេធាវីអម) ។ ក្នុងករណីនេះ នៅគ្រប់ពេលវេលានៃការសួរយកចម្លើយជនសង្ស័យ ឬជនត្រូវចោទ គឺមិនត្រូវបានរាំងស្ទះដោយសារតែអវត្តមានមេធាវីការពារក្តីឡើយ ។ ប៉ុន្តែប្រសិនបើជនសង្ស័យ ឬជនត្រូវចោទសម្រេចទទួលយកជំនួយពីមេធាវីការពារក្តី នោះការសួរយកចម្លើយជនទាំងនេះ គឺដាច់ខាតត្រូវធ្វើឡើងដោយមានវត្តមានរបស់មេធាវីការពារក្តី លើកលែងតែមានការបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់ពីជនសង្ស័យ ឬជនត្រូវចោទថា ខ្លួនអាចផ្តល់ចម្លើយដោយពុំចាំបាច់មានវត្តមានរបស់មេធាវីការពារក្តី ។

១) មូលដ្ឋានច្បាប់ដែលធានាដល់សិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្តី

សិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្តីនៅអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា គឺត្រូវបានកំណត់នៅក្នុងបទបញ្ញត្តិជាច្រើន ដែលមានអានុភាពយកមកអនុវត្តនៅតុលាការមួយនេះ ។ បទបញ្ញត្តិទាំងនោះរួមមាន៖

ទី១) កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ ត្រង់មាត្រា១៤(៣)(ឃ) ។ មាត្រានេះចែងថា ជនគ្រប់រូបមានសិទ្ធិ“ទទួលការជំនុំជម្រះដោយមានវត្តមានរបស់ខ្លួន និងការពារខ្លួនដោយខ្លួនឯង ឬតាមរយៈជំនួយការច្បាប់ ហើយត្រូវទទួលបានជំនួយការច្បាប់សម្រាប់ខ្លួនក្នុងករណី

២-សូមមើលមាត្រា ៦៧(១)នៃលក្ខន្តិកៈរបស់ (ICC), មាត្រា ២១(៤)នៃលក្ខន្តិកៈរបស់(ICTY), មាត្រា ២០(៤)នៃលក្ខន្តិកៈរបស់ (ICTR) និងមាត្រា ១៧(៤)នៃលក្ខន្តិកៈរបស់ (SCSL) ។

៣-សូមមើល “សេចក្តីសម្រេចលើសំណើរបស់អង្គភាពគាំពារការការពារក្តី សុំផ្អាកដំណើរការនីតិវិធីនៅចំពោះមុខអង្គបុរេជំនុំជម្រះ និងសុំឲ្យមានវិធានការទាក់ទងនឹងការតំណាងប្រកបដោយប្រសិទ្ធិភាពជូនជនសង្ស័យក្នុងសំណុំរឿង០០៣” ចុះថ្ងៃទី១៦ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១១ ឯកសារលេខ (N° 3) ត្រង់កថាខណ្ឌទី១១ ។ អាចរកមើលផងដែរក្នុង “ សេចក្តីសម្រេចលើសំណើរបស់អង្គភាពគាំពារការការពារក្តី សុំផ្អាកដំណើរការនីតិវិធីនៅចំពោះមុខអង្គបុរេជំនុំជម្រះ និងសុំឲ្យមានវិធានការទាក់ទងនឹងការតំណាងប្រកបដោយប្រសិទ្ធិភាពជូនជនសង្ស័យក្នុងសំណុំរឿង០០៤” ចុះថ្ងៃទី២០ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០១២ ត្រង់កថាខណ្ឌទី១១ ។ គួរបញ្ជាក់ថា សេចក្តីសម្រេចទាំងពីរនេះ គឺមានលក្ខណៈដូចគ្នាស៊ើរទាំងស្រុង លើកលែងតែលេខសំណុំរឿង និងកាលបរិច្ឆេទនៃការចេញសេចក្តីសម្រេចតែប៉ុណ្ណោះ ។ ឯកសារទាំងពីរអាចរកបានក្នុងគេហទំព័រ៖

http://www.eccc.gov.kh/document/court/16339 និង http://www.eccc.gov.kh/document/court/16844

ដែលផលប្រយោជន៍យុត្តិធម៌តម្រូវឲ្យធ្វើដូច្នេះ និងដោយឥតបង់ថ្លៃនៅក្នុងករណីជនជាប់ចោទគ្មានមធ្យោបាយគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីចំណាយទៅលើជំនួយការច្បាប់នេះ» ៗ[៤]

ទី២) ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា ឆ្នាំ២០០៧ ៗ ក្នុងក្រមនេះមានមាត្រាជាច្រើនចែងពាក់ព័ន្ធនឹងសិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្ដី ៗ[៥] មាត្រាទាំងនោះរួមមាន ៖

- មាត្រា៩៨ៈ ស្ដីពីជំនួយរបស់មេធាវីនៅក្នុងពេលឃាត់ខ្លួន បានចែងថា «ក្នុងរយៈពេល ២៤ ម៉ោងបានកន្លងផុតទៅគាំងពីពេលផ្ដើមនៃការឃាត់ខ្លួនមក បុគ្គលដែលត្រូវបានឃាត់ខ្លួនអាចសុំសន្ទនាជាមួយមេធាវី ឬជាមួយជនណាម្នាក់ដែលខ្លួនបានជ្រើសរើស...» ៗ

- មាត្រា១៨៣ៈ ស្ដីពីការជូនដំណឹងអំពីការដាក់ឲ្យស្ថិតនៅក្រោមការពិនិត្យ ត្រង់កថាខណ្ឌទី៣ «ចៅក្រមស៊ើបសួរប្រាប់ជនត្រូវចោទឲ្យបានដឹងអំពីសិទ្ធិរបស់ខ្លួនក្នុងការជ្រើសរើសមេធាវី ឬក្នុងការសុំឲ្យចាត់តាំងមេធាវីឲ្យខ្លួន ដោយអនុវត្តច្បាប់ស្ដីពីលក្ខន្តិកៈមេធាវី» ៗ កថាខណ្ឌទី៤ចែងបន្ថែម«ជនជាប់ចោទជាអនីតិជនត្រូវមានមេធាវីអមជានិច្ច ៗ បើគ្មានការជ្រើសរើសដោយជនត្រូវចោទទេ មេធាវីត្រូវបានចាត់តាំងនៅក្នុងលក្ខខណ្ឌដែលចែងដោយច្បាប់ស្ដីពីលក្ខន្តិកៈមេធាវី» ៗ

- មាត្រា៣០០(២)ៈ ស្ដីពីការចូលខ្លួនរបស់ជនជាប់ចោទនៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះបានចែងថា «ជនជាប់ចោទត្រូវអមដោយមេធាវីម្នាក់ដែលខ្លួនជ្រើសរើស ៗ ជនជាប់ចោទក៏អាចសុំឲ្យចាត់តាំងមេធាវីឲ្យខ្លួនបានដែរ នៅក្នុងលក្ខខណ្ឌដែលមានចែងក្នុងច្បាប់ស្ដីពីលក្ខន្តិកៈមេធាវី» ៗ

- មាត្រា៣០១ៈ អំពីជំនួយរបស់មេធាវី «ជំនួយមេធាវីត្រូវមានជាចាំបាច់នៅក្នុងករណីដូចតទៅ ៖ ១) ករណីបទឧក្រិដ្ឋ ៗ ២) កាលណាជនជាប់ចោទជាអនីតិជន ៗ បើគ្មានការជ្រើសរើសដោយជនជាប់ចោទទេ មេធាវីត្រូវបានចាត់តាមគំនិតរបស់ប្រធានតុលាការ នៅក្នុងលក្ខខណ្ឌដែលមានចែងនៅក្នុងច្បាប់ស្ដីពីលក្ខន្តិកៈមេធាវី» ៗ

ទី៣) ច្បាប់ស្ដីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជាត្រង់មាត្រា២៤ថ្មី ៗ មាត្រានេះចែងថា«ក្នុងតំណាក់កាលស៊ើបអង្កេត ជនសង្ស័យមានសិទ្ធិទទួលបានការការពារពីមេធាវី ដែលជ្រើសដោយខ្លួនឯង ដោយខានមិនបាន និងមានជំនួយផ្នែកច្បាប់ដល់ពួកគេដោយឥតគិតថ្លៃ ប្រសិន

៤-កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្ដីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ ចូលជាធរមាននៅថ្ងៃទី២៣ ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧៦ ៗ

៥-ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា ប្រកាសឲ្យប្រើដោយព្រះរាជក្រមលេខ នស/រកម/០៨០៧/០២៤ ចុះថ្ងៃទី១០ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០៧ ៗ

បើខ្លួនគ្មានលទ្ធភាពគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីពឹងមេធាវី ព្រមទាំងមានសិទ្ធិទទួលបាននូវការបកប្រែបាំបាច់ជាភាសាដែលជនសង្ស័យនិយាយ និងយល់បាន» ។[៦]

ទី៤) កិច្ចព្រមព្រៀងរវាងអង្គការសហប្រជាជាតិ និងរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាស្តីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជាត្រង់មាត្រា១៣ ទាក់ទងនឹងសិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទ ។ មាត្រា១៣(១) ចែងថា« សិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទ ដែលមានចែងនៅក្នុងមាត្រា១៤ និង១៥ នៃអនុញ្ញាអន្តរជាតិឆ្នាំ១៩៦៦ ស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ ត្រូវតែបានគោរពនៅទូទាំងដំណើរការនៃការជំនុំជម្រះក្តី ។ សិទ្ធិទាំងនេះរួមមាន សិទ្ធិទទួលបាននូវសវនាការមួយត្រឹមត្រូវនិងជាសាធារណៈ សិទ្ធិត្រូវបានចាត់ទុកថាគ្មានទោសរហូតដល់ពេលរកឃើញថាជាប់ពិរុទ្ធ សិទ្ធិជ្រើសរើសមេធាវីដោយខ្លួនឯង សិទ្ធិមានពេលវេលា និងលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់ ដើម្បីត្រៀមរៀបចំការពារខ្លួន សិទ្ធិទទួលបាននូវមេធាវីប្រសិនបើជនជាប់ចោទគ្មានលទ្ធភាពជួលមេធាវីដោយខ្លួនឯង និងសិទ្ធិពិនិត្យ ឬបានពិនិត្យសាក្សីដាក់បន្ទុក» ។ កថាខណ្ឌ២នៃមាត្រាដដែលនេះចែងបន្ថែមថា« អង្គការសហប្រជាជាតិ និងរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ឯកភាពគ្នាថា ប្រការស្តីពីសិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្តីនៅក្នុងច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញ បានន័យថា ជនជាប់ចោទមានសិទ្ធិជ្រើសរើសរកមេធាវីដោយខ្លួនឯងដូចដែលបានធានានៅក្នុងអនុសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ» ។[៧]

ទី៥) វិធានផ្ទៃក្នុងរបស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា ។[៨] វិធាន៥១(១) នៃវិធានផ្ទៃក្នុងចែងថា« ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងតម្រូវការក្នុងការអង្កេត សហព្រះរាជអាជ្ញាអាចបង្គាប់ឲ្យនគរបាលយុត្តិធម៌ធ្វើការឃាត់ខ្លួនបុគ្គលណាម្នាក់ ដែលសង្ស័យថា បានចូលរួមនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មណាមួយដែលស្ថិតនៅក្រោមយុត្តាធិការរបស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញ ក្នុងឋានៈជាចារី ឬអ្នកសមគំនិត ។ បុគ្គលទាំងនោះត្រូវតែបានប្រាប់ពីហេតុផលនៃការឃាត់ខ្លួន និងសិទ្ធិទាំងឡាយរបស់បុគ្គលនោះដូចមានចែងក្នុងវិធាន២១(១)(ឃ)» ។ វិធាន២១(១)(ឃ) ចែងថា «ជនដែលត្រូវបានសង្ស័យ ឬត្រូវបានចោទប្រកាន់ត្រូវចាត់ទុកថាគ្មានទោស ដរាបណាពិរុទ្ធភាពរបស់គេមិនទាន់ត្រូវបានរកឃើញ ។ ជនទាំងនេះមានសិទ្ធិ

៦-ច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា ដើម្បីកាត់សេចក្តីឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែលប្រព្រឹត្តឡើងនៅក្នុងរយៈកាលនៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ចុះថ្ងៃទី២៧ ខែតុលា ឆ្នាំ២០០៦ (ហៅកាត់ថាច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក) ។ អាចរកបានក្នុងគេហទំព័រៈ http://www.eccc.gov.kh/document/legal/law-on-eccc

៧-កិច្ចព្រមព្រៀងរវាងរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា និងអង្គការសហប្រជាជាតិស្តីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា ចុះថ្ងៃទី៦ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៣ ។ អាចរកបានក្នុងគេហទំព័រៈ http://www.eccc.gov.kh/document/legal/agreement

៨-វិធានផ្ទៃក្នុងរបស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា វិសោធនកម្មលើកទី៨ ចុះថ្ងៃទី០៣ ខែសីហា ឆ្នាំ២០១១ ហៅកាត់ថា «វិធានផ្ទៃក្នុង» ។ អាចរកបានក្នុងគេហទំព័រ http://www.eccc.gov.kh/document/legal/15232

ទទួលដំណឹងអំពីបទល្មើសដែលចោទប្រកាន់មកចំពោះខ្លួន និងមានមេធាវីការពារតាមការជ្រើសរើសរបស់ខ្លួន...» ។[៩] ក្រៅពីនេះយើងឃើញមានវិធាន ៨១(៣) ចែងថា« *នៅពេលជនជាប់ចោទបដិសេធមិនចូលរួមក្នុងនីតិវិធី ជនជាប់ចោទនឹងត្រូវនាំខ្លួនមកកាន់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងដោយកម្លាំងសាធារណៈប្រសិនបើចាំបាច់ នៅពេលនោះជនជាប់ចោទត្រូវតែបានជូនដំណឹងអំពីសិទ្ធិដែលត្រូវមានជំនួយមេធាវីតាមការជ្រើសរើសរបស់ខ្លួន ឬសិទ្ធិទទួលបានការចាត់តាំងមេធាវីដូចមានចែងក្នុងវិធានផ្ទៃក្នុងនេះ ឬសិទ្ធិការពារក្តីដោយខ្លួនឯង*» ។[១០]

១.១) ដំណាក់កាលនៃនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌដែលជនគ្រប់រូបមានសិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្តី

តើជនជាប់ចោទមានសិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្តីតាមការជ្រើសរើសរបស់ខ្លួននៅដំណាក់កាលនីតិវិធីណាខ្លះ?

យោងតាមមាត្រា ៩៨ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ និងវិធាន ៥១(១) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង គឺបានតម្រូវឲ្យផ្តល់ព័ត៌មានដល់ជនសង្ស័យ អំពីសិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្តី ចាប់តាំងពីជននោះត្រូវបានឃាត់ខ្លួនជាលើកដំបូងនៅដំណាក់កាលស៊ើបអង្កេត ដែលអនុវត្តដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ និងព្រះរាជអាជ្ញាមកម្ល៉េះ ។ ចំណែកមាត្រា ១៤៣ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ និងមាត្រា ២៤ថ្មី នៃច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញ បានធានាដល់ជនត្រូវចោទក្នុងការទទួលបានមេធាវីការពារក្តី តាមការជ្រើសរើសរបស់ខ្លួន ដោយខានមិនបាន នៅដំណាក់កាលស៊ើបសួរដែលដឹកនាំដោយចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ។ បន្ថែមលើនេះ ក្នុងដំណាក់កាលជំនុំជម្រះក្តី មាត្រា ៣០១ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ និងវិធាន ៨១ នៃវិធានផ្ទៃក្នុងរបស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញ បានធានាដល់ជនដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់អំពីបទល្មើសឧក្រិដ្ឋដាច់ខាតគឺត្រូវមានមេធាវីការពារក្តី ។ នៅក្នុងន័យនេះ ច្បាប់បានដាក់កាតព្វកិច្ចដល់អង្គជំនុំជម្រះត្រូវធានាថា ដំណើរការជំនុំជម្រះក្តីប្រឆាំងនឹងជនជាប់ចោទ ដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីបទឧក្រិដ្ឋ ដាច់ខាតគឺត្រូវមានមេធាវីការពារក្តី ។[១១] គួរបញ្ជាក់ថាបទល្មើសដែលមានចែងក្នុងមាត្រា ៣ ដល់មាត្រា ៨ នៃច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា គឺសុទ្ធសឹងតែជាបទល្មើសឧក្រិដ្ឋដែលមានលក្ខណៈធ្ងន់ធ្ងរ[១២] ឬអាចនិយាយម្យ៉ាងទៀតថា អង្គជំនុំជម្រះមានអំណាចវិនិច្ឆ័យទោសតែចំពោះជនទាំងឡាយណាដែលបានប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋប៉ុណ្ណោះ ។[១៣]

---

៩ - វិធាន២១(១)(ឃ) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង ។

១០ - វិធាន៨១(៣) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង ។

១១ - មាត្រា៣០១ និងវិធាន៨១(៣,៤)

១២ - មាត្រា ៣ ចែងពីអំពើ មនុស្សឃាត ការធ្វើទារុណកម្ម និងការវាយប្រហារលើសាសនា, មាត្រា ៤ ចែងពីអំពើប្រល័យពូជសាសន៍, មាត្រា ៥ ស្តីពី ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ, មាត្រា ៦ ស្តីពីការបំពាន់យ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរលើអនុសញ្ញា

សរុបសេចក្តីមក យោងតាមមូលដ្ឋានច្បាប់ដូចបានរៀបរាប់ខាងលើ សរបញ្ជាក់ឲ្យឃើញថា នៅគ្រប់កិច្ចដំណើរការនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៅអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា ជនសង្ស័យ ជនត្រូវចោទ និងជនជាប់ចោទ មានសិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្តីតាមការជ្រើសរើសរបស់ខ្លួន និងទទួលបានដោយឥតគិតថ្លៃ ប្រសិនបើជនទាំងនោះគ្មានលទ្ធភាពគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីបង់កម្រៃសេវាមេធាវី ។

១.២) ការកំណត់អំពីស្ថានភាពក្រីក្ររបស់ជនដែលមានសិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្តី

នៅក្នុងបទបញ្ញត្តិដែលបានរៀបរាប់ខាងលើ បានធានាដល់ ជនសង្ស័យ ជនត្រូវចោទ និងជនជាប់ចោទ ទទួលបានសេវាមេធាវីដោយឥតគិតថ្លៃ ប្រសិនបើជនទាំងនេះពុំមានលទ្ធភាពគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការបង់កម្រៃសេវាមេធាវី ។ ដូច្នេះសំណួរសំខាន់នោះគឺថា តើមានលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យអ្វីខ្លះ ដើម្បីកំណត់ថា ជនសង្ស័យ ជនត្រូវចោទ ឬជនជាប់ចោទណាម្នាក់ មិនមានលទ្ធភាពគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការបង់សេវាមេធាវី?

នៅអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា អង្គភាពគាំពារការការពារក្តីមានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងកិច្ចការគាំពារជនជាប់ចោទ ។[១៤] *តាមរយៈតួនាទីនេះ ប្រធានអង្គភាពគាំពារការការពារក្តីត្រូវបានផ្តល់សិទ្ធិអំណាចក្នុងការសម្រេចថា ជនណាម្នាក់ជាជនក្រីក្រ ព្រមទាំងចាត់តាំងមេធាវីការពារជននោះ ដោយផ្អែកលើបទបញ្ញត្តិស្តីពី«លក្ខណៈវិនិច្ឆ័យក្នុងការកំណត់ជនក្រីក្រ» ។*[១៥] *គួរបញ្ជាក់ថា លក្ខណៈវិនិច្ឆ័យក្នុងការកំណត់ជនក្រីក្រ គឺមានចែងនៅក្នុងបទបញ្ជារដ្ឋបាលរបស់អង្គភាពគាំពារការការពារក្តី ។ ប៉ុន្តែបទបញ្ជានេះ គឺមិនត្រូវបានផ្សព្វផ្សាយ ឬដាក់បង្ហោះក្នុងគេហទំព័ររបស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញឡើយ ។ ចំពោះសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គភាពគាំពារការការពារក្តី ដែលថាជនជាប់ចោទ អៀង សារី, អៀង ធីរិទ្ធ, នួន ជា និង ខៀវ សំផន ជាអសាធនីយជន ក៏មិនត្រូវបានបញ្ចេញជាសាធារណៈដែរ ។*[១៦] *ដូច្នេះយើងមិនអាច*

ទីក្រុងហ្សឺណែវ, មាត្រា ៧ ស្តីពីការបំផ្លិចបំផ្លាញសម្បត្តិវប្បធម៌ក្នុងពេលមានជម្លោះប្រដាប់អាវុធ និងមាត្រា ៨ ចែងអំពីអំពើឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងលើអ្នកដែលទទួលបានការការពារជាអន្តរជាតិ យោងតាមអនុញ្ញាទីក្រុងវីយែនស្តីពីទំនាក់ទំនងការទូត ។

១៣-សូមមើលមាត្រា ១ និងមាត្រា ២ នៃកិច្ចព្រមព្រៀង និងច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា ។

១៤-អង្គភាពគាំពារការការពារក្តីមានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការគាំពារជនជាប់ចោទ ដើម្បីធានាថា ការជំនុំជម្រះក្តីបានប្រព្រឹត្តទៅប្រកបដោយយុត្តិធម៌ ។ សូមមើលលម្អិតក្នុងគេហទំព័រ http://www.eccc.gov.kh/dss/defence-support-section-dss

១៥-វិធាន ១១(៦) ចែងថា«ប្រធានអង្គអង្គភាពគាំពារការការពារក្តីត្រូវសម្រេចអំពីជនណាម្នាក់ជាជនក្រីក្រ និងការចាត់តាំងមេធាវីការពារជនក្រីក្រ ដោយផ្អែកលើលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យដែលកំណត់នៅក្នុងបទបញ្ជារដ្ឋបាលនៃអង្គភាពគាំពារការការពារក្តី ។ សេចក្តីសម្រេចបើកផ្លូវប្តឹងតវ៉ាទៅសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ឬអង្គជំនុំជម្រះ...» ។ គួរបញ្ជាក់ថា បទបញ្ញត្តិស្តីពីលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យក្នុងកំណត់ជនក្រីក្រ គឺត្រូវបានអនុម័តដោយអង្គភាពគាំពារការការពារក្តី [វិធាន១១(២)(ក.៣)] ។

១៦- «សាលដីកាលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់សហមេគំណាងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ចំពោះដីកាសម្រេចលើសំណើរបស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីសុំបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរទាក់ទងនឹងទ្រព្យសម្បត្តិទាំងអស់ដែលជនត្រូវចោទមាន» របស់អង្គបុរេជំនុំជម្រះ

បញ្ជាក់ឲ្យបានច្បាស់អំពី "វិធីសាស្ត្រក្នុងការកំណត់ជនក្រីក្រ" នៅអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជាឡើយ ។ ទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយ យើងនឹងបង្ហាញបទបញ្ញត្តិជាមូលដ្ឋានក្នុងការវិនិច្ឆ័យជនក្រីក្រ ដែលមានចែងក្នុងច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈមេធាវីនៃប្រទេសកម្ពុជា ។

មាត្រា៣០ នៃច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈមេធាវីបានផ្តល់និយមន័យថា "*ជនក្រីក្រគឺជាជនដែលគ្មានទ្រព្យសម្បត្តិ គ្មានប្រាក់ចំណូល ឬដែលមានប្រាក់ចំណូលមិនគ្រប់គ្រាន់សម្រាប់ផ្គត់ផ្គង់ជីវភាព ។ ការកំណត់ជនក្រីក្រ គឺត្រូវធ្វើឡើងដោយប្រធានតុលាការ និងក្រុមប្រឹក្សាបញ្ញើនាយកក្រោយពីបានធ្វើការស៊ើបអង្កេតដល់មូលដ្ឋាន*"[១៧] ។ យោងតាមមាត្រានេះ ជនសង្ស័យគឺត្រូវមានកម្រិតជីវភាពទាបបំផុតទើបអាចត្រូវបានវិនិច្ឆ័យថាជាជនក្រីក្រ ។ តើលក្ខខណ្ឌនេះអាចអនុវត្តបានចំពោះជនសង្ស័យណាម្នាក់ដែលត្រូវប្រឈមនឹងការចោទប្រកាន់អំពីបទឧក្រិដ្ឋធ្ងន់ធ្ងរ ដូចមានចែងក្នុងច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជាដែរឬទេ? ឧទាហរណ៍ជនសង្ស័យដែលមានដីស្រែចំការ ឬប្រាក់ចំណូលសមល្មមសម្រាប់តែផ្គត់ផ្គង់ជីវភាព តើអាចត្រូវបានចាត់ទុកថា គឺជាជនដែលគ្មានលទ្ធភាពគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការបង់កម្រៃសេវាមេធាវីដែរឬទេ? ដោយការសន្និដ្ឋាន ជននោះគឺអាចទទួលបានឋានៈជាជនដែលគ្មានលទ្ធភាពគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការបង់កម្រៃសេវាមេធាវី ។ ដូច្នេះ លក្ខខណ្ឌដូចមានចែងក្នុងមាត្រា ៣០ ខាងលើ គឺមិនអាចអនុវត្តបានឡើយ ។ យើងអាចផ្តល់ការពន្យល់ដោយសាមញ្ញថា រឿងក្តីនៅអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា គឺសុទ្ធសឹងតែជាបទឧក្រិដ្ឋធ្ងន់ធ្ងរ (បទប្រល័យពូជសាសន៍ ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ...) អំពើឧក្រិដ្ឋបានកើតឡើងស្ទើរគ្រប់ទីកន្លែងនៃផ្ទៃប្រទេស សំណុំរឿងមានភាពស្មុកស្មាញ... ។ ដូច្នេះគឺតម្រូវឲ្យមេធាវីការពារក្តីត្រូវមានសមត្ថភាពខ្ពស់ ដើម្បីការពារកូនក្តីរបស់ខ្លួនប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព ។[១៨] បើជនម្នាក់គ្រាន់តែមានទ្រព្យសម្បត្តិ ឬមានចំណូលត្រឹមតែអាចផ្គត់ផ្គង់ជីវភាពប្រចាំថ្ងៃ ជន

(ចុះថ្ងៃទី៤ ខែសីហា ឆ្នាំ២០១០ ឯកសារលេខ D193/5/5 ត្រង់កថាខណ្ឌទី៤ អាចរកបានក្នុងគេហទំព័រៈ http://www.eccc.gov.kh/search/node/D193/5/5) បានដកស្រង់សេចក្តីសម្រេចរបស់សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតថា "...***ផ្នែកគាំពារការការពារក្តីបានរកឃើញពីពេលមុនថា ជនត្រូវចោទជាអសាធនីយជន***..." ។ សេចក្តីសម្រេចនេះចុះថ្ងៃទី១ ខែមីនា ឆ្នាំ២០១០ ឯកសារ D193/4 (ឯកសារនេះមិនត្រូវបានបញ្ចេញជាសាធារណៈឡើយ) ។ គួរបញ្ជាក់ថា ឯកសារនានាដែលពាក់ព័ន្ធនឹងសំណើសុំស៊ើបអង្កេតទ្រព្យសម្បត្តិរបស់ជនជាប់ចោទក្នុងសំណុំរឿង ០០២ គឺត្រូវបានចាត់ថ្នាក់ថាជាឯកសារសម្ងាត់(សូមមើលឯកសារ D193/5/5 ត្រង់កថាខណ្ឌទី១) ។

១៧-ច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈមេធាវី ប្រកាសឲ្យប្រើដោយព្រះរាជក្រម នស/រកម/០៨៩៥/០៦ ចុះថ្ងៃទី២២ ខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៩៥ ។

១៨-គោលការណ៍ស្តីពីតួនាទីរបស់មេធាវី ដែលត្រូវបានអនុម័តដោយសមាជអង្គការសហប្រជាជាតិ ត្រង់កថាខណ្ឌទី៦ ចែងថា "*ជនណាក៏ដោយដែលមិនមានមេធាវី មានសិទ្ធិទទួលមេធាវីម្នាក់ដែលមានបទពិសោធន៍ និងសមត្ថភាពប្រហាក់*

នោះគឺទំនងជាមិនមានលទ្ធភាពគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការបង់កម្រៃសេវាមេធាវីដែលមានសមត្ថភាពសមស្របទៅនឹងលក្ខខណ្ឌតម្រូវនេះឡើយ ។

បច្ចុប្បន្ននេះ បទឧក្រិដ្ឋប្រល័យពូជសាសន៍ បទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងមនុស្សជាតិ និងបទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាម គឺត្រូវបានដាក់បញ្ចូលក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា ដោយកំណត់ទោសដាក់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិត ។[១៩] ដូច្នេះ លក្ខណៈវិនិច្ឆ័យ និងសេចក្តីសម្រេច ដែលត្រូវបានអនុវត្តដោយអង្គភាពគាំពារការការពារក្តី នឹងក្លាយជាយុត្តិសាស្ត្រដ៏សំខាន់សម្រាប់តុលាការកម្ពុជាក្នុងការកំណត់អំពីភាពក្រីក្រចំពោះជនទាំងឡាយណាដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់នូវបទល្មើសធ្ងន់ធ្ងរទាំងនេះ ។ ពីព្រោះលក្ខខណ្ឌក្នុងការកំណត់ជនក្រីក្រដូចមានចែងក្នុងមាត្រា៣០នៃច្បាប់ស្តីលក្ខន្តិកៈមេធាវី គឺមិនសមស្របចំពោះជនទាំងឡាយណាដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ពី បទឧក្រិដ្ឋប្រល័យពូជសាសន៍ បទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងមនុស្សជាតិ និង បទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាមឡើយ ។

២) តើគប្បីអនុវត្ត ឬបោះបង់ចោលនូវសិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្តីដែរ ឬទេ?

ដូចបានបញ្ជាក់រួចមកហើយថា ការសម្រេចអនុវត្ត ឬបោះបង់ចោលនូវសិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្តី គឺជាសេរីភាពរបស់ ជនសង្ស័យ ជនត្រូវចោទ ឬជនជាប់ចោទ ។ ដូច្នេះជនទាំងនេះត្រូវយល់ដឹងឲ្យបានច្បាស់អំពីនីតិវិធីសំខាន់ៗមួយចំនួន ដែលត្រូវអនុវត្តនៅដំណាក់កាលស៊ើបអង្កេត និងដំណាក់កាលស៊ើបសួរ ដើម្បីអាចធ្វើជាមូលដ្ឋានក្នុងការសម្រេចអនុវត្ត ឬមិនអនុវត្តសិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្តី ។ នៅក្នុងផ្នែកនេះ យើងនឹងបង្ហាញដោយសង្ខេបអំពីនីតិវិធីសំខាន់ៗនៅក្នុងដំណាក់កាលទាំងពីរខាងលើ និងបង្ហាញឲ្យឃើញអំពីសារៈសំខាន់ផ្សេងៗ នៅពេលដែលជនសង្ស័យ ឬជនត្រូវចោទសម្រេចទទួលយកមេធាវីការពារក្តី ។ ដោយឡែក នៅដំណាក់កាលជំនុំជម្រះក្តីយើងពុំចាំបាច់ធ្វើការបង្ហាញឡើយ ពីព្រោះច្បាប់បានដាក់កាតព្វកិច្ចដល់អង្គជំនុំជម្រះក្នុងការធានាថា ការជំនុំជម្រះក្តីក្នុងបទឧក្រិដ្ឋ ជនជាប់ចោទត្រូវមានមេធាវីការពារក្តី ។[២០]

ប្រហែលទៅនឹងចរិកនៃបទល្មើសដែលចោទប្រកាន់មកលើខ្លួន ក្នុងគ្រប់រឿងក្តីទាំងអស់ដែលផលប្រយោជន៍យុត្តិធម៌តម្រូវដូច្នេះ ដើម្បីឲ្យមេធាវីនោះផ្តល់នូវជំនួយផ្នែកច្បាប់ប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព...» ។ អាចរកបានក្នុងគេហទំព័រ : http://www2.ohchr.org/english/law/lawyers.htm

១៩-ក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា ត្រូវបានប្រកាសឲ្យប្រើដោយព្រះរាជក្រមលេខ នស/រកម/១១០៩/០២២ ចុះថ្ងៃទី៣០ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០០៩ ។ មាត្រា១៨៣ ចែងពី «បទឧក្រិដ្ឋប្រល័យពូជសាសន៍», មាត្រា១៨៨ ចែងពី «បទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងមនុស្សជាតិ» និងមាត្រា១៩៣ ចែងពី «បទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាម» ។

២០-សូមមើលក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជាត្រង់មាត្រា៣០១ និងវិធាន៨១(៨)នៃវិធានផ្ទៃក្នុង ។

២.១) ដំណាក់កាលស៊ើបអង្កេត

ក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ សហព្រះរាជអាជ្ញាមានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការចោទប្រកាន់ និងស្វែងរកភស្តុតាងដើម្បីបញ្ជាក់ពីពិរុទ្ធភាពរបស់ជនជាប់ចោទ ។[២១] តាមរយៈតួនាទីនេះ សហព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវបានផ្តល់អំណាចជាច្រើនក្នុងការចាត់វិធានការផ្សេងៗដើម្បីប្រមូលភស្តុតាង ។ សហព្រះរាជអាជ្ញាអាចដឹកនាំដោយផ្ទាល់ ឬស្នើឲ្យនគរបាលយុត្តិធម៌ ធ្វើការស៊ើបអង្កេតបឋម ដើម្បីកំណត់ភស្តុតាងដែលបង្ហាញអំពីការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ។[២២] ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងតម្រូវការស៊ើបអង្កេតនេះ សហព្រះរាជអាជ្ញា អាចបង្គាប់ឲ្យនគរបាលយុត្តិធម៌ធ្វើការកោះហៅ និងសួរយកចម្លើយ[២៣] ព្រមទាំងឃាត់ខ្លួនជនណាម្នាក់ដែលត្រូវបានសង្ស័យថាបានចូលរួមនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មណាមួយ ក្នុងឋានៈជាចារី ឬអ្នកសមគំនិត ។[២៤]

ទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយ វិធាន៥១(៥)បានធានាថា នៅពេលដែលជនសង្ស័យណាម្នាក់មានមេធាវីការពារក្តី ជននោះអាចជួបមេធាវីរបស់ខ្លួនបានរយៈពេល ៣០នាទី មុននឹងត្រូវបាននាំទៅបង្ហាញខ្លួននៅចំពោះមុខសហព្រះរាជអាជ្ញា ។ ជាងនេះទៅទៀត មេធាវីមានសិទ្ធិមានវត្តមានក្នុងអំឡុងពេលកូនក្តីរបស់ខ្លួនត្រូវបានឃាត់ខ្លួន ។[២៥] ថ្វីត្បិតវិធាននេះមិនបានចែងច្បាស់ដូចវិធាន ៥៨(២)ដែលថា *"ការសួរចម្លើយជនត្រូវចោទ ត្រូវតែធ្វើឡើងដោយមានវត្តមានរបស់មេធាវី លើកលែងតែជនត្រូវយល់ព្រមឆ្លើយដោយមិនចាំបាច់មានវត្តមានមេធាវីរបស់ខ្លួន..."* ប៉ុន្តែវិធាននេះបានទទួលស្គាល់សិទ្ធិរបស់មេធាវីក្នុងការមានវត្តមាន ក្នុងអំឡុងពេលកូនក្តីរបស់ខ្លួនត្រូវបានឃាត់ខ្លួនសួរយកចម្លើយដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា ។ អាចនិយាយបានម្យ៉ាងទៀតថា ក្នុងអំឡុងពេលសួរយកចម្លើយដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា ជនសង្ស័យអាចមានមេធាវីអម លើកលែងតែជននោះសម្រេចបោះបង់សិទ្ធិមានវត្តមានរបស់មេធាវីនៅពេលសួរចម្លើយនោះ ដែលការសម្រេចបោះបង់សិទ្ធិនេះ ត្រូវតែថតយកសម្លេង ឬរូបភាព ។[២៦] វត្តមានរបស់មេធាវីការពារក្តីនៅក្នុងដំណាក់កាលនេះ គឺពិតជាមានសារៈសំខាន់សម្រាប់ជនសង្ស័យ ព្រោះដើម្បីធានាថា ការអនុវត្ត "សិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបសំណួរ" ឬ "សិទ្ធិមិនត្រូវបានបង្ខំឲ្យឆ្លើយដាក់បន្ទុកលើខ្លួនឯង" គឺត្រូវបានគោរព ។

២១- វិធាន ៨៧(១) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

២២- វិធាន ៥០(១) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

២៣- វិធាន ៥០(៤) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

២៤- វិធាន ៥១(១) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

២៥- វិធាន ៥១(៥) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

២៦- វិធាន ២៥(១) ចែងថា "ក្នុងគ្រប់កាលៈទេសៈដែលអាចធ្វើទៅបាន នៅពេលសហព្រះរាជអាជ្ញា ឬសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតសួរយកចម្លើយពីជនសង្ស័យ ឬជនត្រូវចោទ ត្រូវតែថតយកសំឡេង ឬរូបភាព" ។ ចំណុច(ខ)នៃវិធាននេះបានបន្ថែមថា "ការបោះបង់សិទ្ធិមានវត្តមានមេធាវីក្នុងពេលសួរចម្លើយ ត្រូវថតយកសំឡេង ឬរូបភាព" ។

២.២) ដំណាក់កាលស៊ើបសួរ

នេះជាដំណាក់កាលសំខាន់មួយ ដែលជនម្នាក់អាចត្រូវបានសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតសម្រេចលើកលែងការចោទប្រកាន់ និងដោះលែងឲ្យមានសេរីភាព ឬសម្រេចចោទប្រកាន់ និងបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះ តាមរយៈដីកាដំណោះស្រាយ ។ សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតមានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការស៊ើបសួរស្វែងរកភស្តុតាង(ទាំងភស្តុតាងដាក់បន្ទុក និងភស្តុតាងដោះបន្ទុក) ដើម្បីធ្វើជាមូលដ្ឋានក្នុងការចេញដីកាដំណោះស្រាយ ។ តាមរយៈតួនាទីនេះ សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតត្រូវបានផ្តល់អំណាចយ៉ាងច្រើនក្នុងការដឹកនាំកិច្ចស៊ើបសួរ ដើម្បីនាំទៅរកការបង្ហាញការពិតនៃរឿងក្តី ។ សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតអាចកោះហៅ និងសួរយកចម្លើយ ជនសង្ស័យ ជនត្រូវចោទ ជនរងគ្រោះ សាក្សី ស្វែងរកមតិយោបល់ពីអ្នកជំនាញ ប្រមូលវត្ថុតាងផ្សេងៗ និងដឹកនាំកិច្ចស៊ើបសួរចុះដល់ទីកន្លែងកើតហេតុ ។[២៧] ក្នុងការអនុវត្តតួនាទីរបស់ខ្លួន សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតអាចចេញដីកាបង្គាប់ឲ្យចូលខ្លួន ដីកាបង្គាប់ឲ្យនាំខ្លួន ដីកាបង្គាប់ឲ្យចាប់ខ្លួន ដីកាបង្គាប់ឲ្យឃុំខ្លួន[២៨] ដីកាសម្រេចឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ន[២៩] ដីកាដាក់ឲ្យស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការ[៣០] ។ល ។ ដែលដីកាទាំងនេះគឺសុទ្ធតែប៉ះពាល់ដល់សិទ្ធិសេរីភាពរបស់ជនត្រូវចោទ ។

ទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយ នៅពេលដែលជនត្រូវចោទមានមេធាវីការពារក្តី នីតិវិធីនៃការសួរយកចម្លើយជនត្រូវចោទ គឺត្រូវបានកំណត់យ៉ាងតឹងរឹងបំផុត ។ វិធាន ៥៨(២) នៃវិធានផ្ទៃក្នុងចែងថា “ការសួរចម្លើយជនត្រូវចោទ ត្រូវតែធ្វើឡើងដោយមានវត្តមានរបស់មេធាវី លើកលែងតែជនត្រូវចោទយល់ព្រមឆ្លើយដោយមិនចាំបាច់មានវត្តមានមេធាវីរបស់ខ្លួន និងត្រូវសរសេរចូលក្នុងកំណត់ហេតុជាលាយលក្ខណ៍អក្សរមួយដោយឡែក ដោយមានហត្ថលេខា ឬស្នាមម្រាមដៃរបស់ជនត្រូវចោទ ហើយត្រូវដាក់ចូលក្នុងសំណុំរឿង ។ការយល់ព្រមឆ្លើយដោយមិនចាំបាច់មានវត្តមានមេធាវីរបស់ជនត្រូវចោទត្រូវថតទុក...» ។[៣១] កថាខណ្ឌទី៣ បានចែងបន្ថែមថា “ក្នុងករណីបន្ទាន់ ដោយមានការយល់ព្រមពីជនត្រូវចោទសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតអាចសួរយកចម្លើយជនត្រូវចោទដោយមិនចាំបាច់មានវត្តមានរបស់មេធាវី ។ ស្ថានភាពបន្ទាន់ កើតមានឡើងនៅពេលណាដែលមានការជឿជាក់យ៉ាងច្បាស់ថា អាចបាត់បង់ជារៀងរហូតនូវភស្តុតាង នៅខណៈពេលរង់ចាំមេធាវីមកដល់ ដូចជាជនត្រូវចោទជិតដល់ពេលស្លាប់

២៧-វិធាន ៥៥(៥)(ក) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

២៨-វិធាន ៥៥(៥)(ឃ) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

២៩-វិធាន ៦៣ នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

៣០-វិធាន ៦៥ នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

៣១-វិធាន ៥៨(២) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

ជាដើម»។ យោងតាមវិធាន ៥៨(២,៣) នេះ នៅពេលជនត្រូវចោទបានសម្រេចអនុវត្តសិទ្ធិទទួលបានមេធាវីការពារក្តីនោះ សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតមិនអាចសួរយកចម្លើយពីជនត្រូវចោទ ដោយគ្មានវត្តមានរបស់មេធាវីបានឡើយ លើកលែងតែជនត្រូវចោទនោះ «យល់ព្រមឆ្លើយដោយមិនចាំបាច់មានវត្តមានរបស់មេធាវី» ឬ «មានករណីបន្ទាន់» តែប៉ុណ្ណោះ។ ដូចបានបញ្ជាក់មុនរួចហើយថា វត្តមានរបស់មេធាវីក្នុងអំឡុងពេលកូនក្តីរបស់ខ្លួនត្រូវបានសួរយកចម្លើយដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា ឬសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត គឺមានសារៈសំខាន់ដើម្បីធានាថា ការអនុវត្តសិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតបសំណួរ សិទ្ធិមិនត្រូវបានបង្ខំឲ្យឆ្លើយដាក់បន្ទុកលើខ្លួនឯង ឬសិទ្ធិផ្សេងៗទៀតរបស់ជនត្រូវចោទគឺមិនត្រូវរំលោភបំពាន។

នៅក្នុងដំណាក់កាលស៊ើបសួរនេះ មេធាវីមានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការការពារកូនក្តីរបស់ខ្លួន។ ក្រៅពីសិទ្ធិមានវត្តមានក្នុងអំឡុងពេលសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតសួរយកចម្លើយកូនក្តីរបស់ខ្លួន មេធាវីការពារក្តីមានសិទ្ធិផ្តល់ការពិគ្រោះយោបល់ដល់ជនត្រូវចោទ មុនពេលជននោះត្រូវបាននាំទៅសួរចម្លើយនៅចំពោះមុខសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត។[៣២] សំខាន់ជាងនេះទៀត មេធាវីមានសិទ្ធិពិនិត្យមើលសំណុំរឿងច្បាប់ដើម និងថតចម្លងសំណុំរឿងបានគ្រប់ពេលវេលា។[៣៣] វិធាន ៥៥(៦) ចែងថា «...*សហព្រះរាជអាជ្ញា និងមេធាវីរបស់ភាគីទាំងអស់ មានសិទ្ធិគ្រប់ពេលវេលាក្នុងការពិនិត្យ និងថតចម្លងសំណុំរឿងក្រោមការឃ្លាំមើលរបស់ក្រឡាបញ្ជីនៃការិយាល័យសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតក្នុងម៉ោងធ្វើការ និងគោរពទៅតាមបទបញ្ជារបស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញ*»។ យោងតាមវិធាននេះ គឺមានតែ «សហព្រះរាជអាជ្ញា» និង«មេធាវីរបស់ភាគី» ប៉ុណ្ណោះ ដែលមានសិទ្ធិពិនិត្យមើល និងថតចម្លងសំណុំរឿង។ ចំណែកជនត្រូវចោទ ឬដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ដែលជាភាគី គឺមិនត្រូវបានរាប់បញ្ចូលនៅក្នុងសិទ្ធិនេះឡើយ។ គួរបញ្ជាក់ថាពាក្យ «ភាគី» គឺសំដៅទៅលើ សហព្រះរាជអាជ្ញា ជនត្រូវចោទ ជនជាប់ចោទ និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី។[៣៤] ការទទួលបានព័ត៌មានគ្រប់គ្រាន់(ភស្តុតាងផ្សេងៗ) ពីសំណុំរឿង គឺមានសារៈសំខាន់បំផុតសម្រាប់ជនត្រូវចោទ ដើម្បីត្រៀមការពារខ្លួនទុកជាមុន។

តួនាទីដ៏សំខាន់មួយទៀតរបស់មេធាវីការពារក្តី គឺការចូលរួមក្នុងសវនាការតទល់គ្នានៅចំពោះមុខសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ដែលសវនាការនេះអាចឈានទៅដល់ការសម្រេចឃុំខ្លួនជនត្រូវចោទជាបណ្តោះអាសន្ន ឬដោះលែងឲ្យមានសេរីភាព។ វិធាន ៦៣(១)(ក) ចែងថា «*សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតអាចសម្រេចឃុំខ្លួនជនត្រូវចោទជាបណ្តោះអាសន្នក្រោយពេលមានសវនាការតទល់គ្នា។ .....ក្នុងសវនាការតទល់គ្នានេះ សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតត្រូវស្តាប់ សហព្រះរាជអាជ្ញា ជនត្រូវចោទ និងមេធាវីជន*

៣២-វិធាន ៥៧(១) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

៣៣-វិធាន ៥៥(៦,១១) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

៣៤-សូមមើលសន្ទានុក្រមនៃវិធានផ្ទៃក្នុងរបស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា ត្រង់ទំព័រ១៣៦។

ត្រូវចោទ ។ នៅពេលបញ្ចប់សវនាការតទល់គ្នា សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតត្រូវសម្រេចអំពីការឃុំខ្លួនបណ្ដោះអាសន្ន ។ ប្រសិនបើសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតសម្រេចមិនឃុំខ្លួនបណ្ដោះអាសន្ន ជនត្រូវចោទត្រូវបានដោះលែងឲ្យមានសេរីភាព...» ។[៣៥] ជាងនេះទៅទៀត ក្នុងករណីជនត្រូវចោទត្រូវបានសម្រេចឃុំខ្លួនបណ្ដោះអាសន្ន ក្នុងអំឡុងពេលនៃការឃុំខ្លួននោះ មេធាវីអាចធ្វើសំណើទៅសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតសុំឲ្យដោះលែងកូនក្ដីរបស់ខ្លួនបានគ្រប់ពេលវេលា ។[៣៦]

៣) ការអនុវត្តជាក់ស្ដែងក្នុងសំណុំរឿង ០០៣ និង ០០៤

បច្ចុប្បន្នសំណុំរឿង ០០៣ និង ០០៤ គឺកំពុងស្ថិតនៅក្រោមការស៊ើបសួររបស់សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ។ ឈ្មោះជនសង្ស័យនៅក្នុងសំណុំរឿងទាំងពីរនេះ គឺត្រូវបានការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញាបញ្ជូនទៅការិយាល័យសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតនៅថ្ងៃទី៧ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៩ ដើម្បីធ្វើការស៊ើបសួរ និងចោទប្រកាន់បន្ថែម ។ នៅថ្ងៃទី២៩ ខែមេសា ឆ្នាំ២០១១ សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតបានចេញសេចក្ដីជូនដំណឹងស្ដីពីការបិទបញ្ចប់ការស៊ើបសួរលើសំណុំរឿងទាំងពីរនេះ ។ ចាប់ពីទទួលបានសំណុំរឿងនៅថ្ងៃទី៧ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៩ រហូតដល់ថ្ងៃចេញសេចក្ដីជូនដំណឹងស្ដីពីការបិទបញ្ចប់ការស៊ើបសួរនេះ សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតបានបើកកិច្ចស៊ើបសួរលើសំណុំរឿងទាំងនេះ ដោយគ្មានវត្តមានរបស់មេធាវីការពារក្ដី ។[៣៧] ក្នុងករណីនេះ ទោះបីជនត្រូវចោទនៅក្នុងសំណុំរឿងទាំងពីរនេះមិនទាន់ត្រូវបាននាំមកឃុំខ្លួននៅមន្ទីរឃុំឃាំងរបស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា ប៉ុន្តែសិទ្ធិមួយចំនួនរបស់ជនត្រូវចោទដូចបានរៀបរាប់នៅក្នុងចំណុចទី២ខាងលើ គឺត្រូវបានបាត់បង់ ។ ការខាតបង់នេះ ជាក់ស្ដែងណាស់គឺបណ្ដាលមកពីជនត្រូវចោទទាំងនោះមិនមានមេធាវីការពារក្ដី ។ ថ្វីត្បិតការិយាល័យសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតត្រូវបានទទួលស្គាល់ថា ជាស្ថាប័នមួយដែលមានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការស៊ើបអង្កេតដោយស្វែងរកទាំងភស្តុតាងដាក់បន្ទុក និងដោះបន្ទុក ព្រមទាំងដឹកនាំកិច្ចស៊ើបសួរដោយអនាគតិ ដើម្បីនាំទៅរកការបង្ហាញការពិតនៃរឿងក្ដីក៏ដោយ[៣៨] ប៉ុន្តែសម្រាប់ការអនុវត្ត គឺនៅតែមានភាពខ្វះចន្លោះ ។[៣៩] ដូច្នេះ

៣៥-វិធាន ៦៣(១)(ក) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

៣៦-វិធាន ៦៤(២) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

៣៧-សូមមើល«សំណើរបស់អង្គភាពគាំពារការការពារក្ដី សុំផ្អាកដំណើរការនីតិវិធីនៅចំពោះមុខអង្គបុរេជំនុំជម្រះ និងសុំឲ្យមានវិធានការទាក់ទងនឹងការតំណាងប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពជូនជនសង្ស័យក្នុងសំណុំរឿង ០០៣» ចុះថ្ងៃទី២៩ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១១ ឯកសារលេខ (១) ត្រង់កថាខណ្ឌទី៧ ។ អាចរកបានក្នុងគេហទំព័រ www.eccc.gov.kh/document/court/16445

៣៨-វិធាន ៥៥(៥) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង

៣៩- សវនាការស្ដាប់សក្ខីកម្មរបស់សាក្សីក្នុងសំណុំរឿង ០០២ បានបង្ហាញថា ការសួរយកចម្លើយរបស់សាក្សីដោយអ្នកស៊ើបអង្កេត គឺនៅមានភាពខ្វះចន្លោះមួយចំនួន ។ ជាក់ស្ដែងសវនាការស្ដាប់សក្ខីកម្មរបស់សាក្សី នង សុជង់ សក្ខីកម្មមួយចំនួនដែលសាក្សីបានផ្ដល់ជូនសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ត្រូវបានសាក្សីប្រកាសលុបចោលនៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ

នៅក្នុងដំណាក់កាលស៊ើបសួរ មេធាវីមានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការរួមចំណែកធ្វើឲ្យកិច្ចស៊ើបសួរកាន់តែមានភាពសុក្រិត និងមានប្រសិទ្ធភាព។

គួរបញ្ជាក់ថានាពេលបច្ចុប្បន្ន មេធាវីការពារក្តីត្រូវបានតែងតាំងសម្រាប់ជនត្រូវចោទមួយចំនួននៅក្នុងសំណុំរឿង០០៣ និង០០៤។ នៅថ្ងៃទី១៤ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១២ អង្គភាពគាំពារការការពារក្តីបានប្រកាសតែងតាំងលោក អាង ឧត្តម និងលោក ម៉ៃឃើល ការណាវ៉ាស ជាមេធាវីសម្រាប់ការពារក្តីជូនជនត្រូវចោទមួយរូប(ឈ្មោះរបស់ជនត្រូវចោទ ត្រូវបានរក្សាការសម្ងាត់) នៅក្នុងសំណុំរឿង០០៣។[៤០] ចំណែកលោក មុំ លុជ្ស[៤១] និងលោក Goran Sluiter[៤២] គឺត្រូវបានតែងតាំងជាមេធាវីការពារក្តីសម្រាប់ជនត្រូវចោទនៅក្នុងសំណុំរឿង០០៤។

ដោយ ចាន ប្រាថ្នា

ពិនិត្យដោយ វ៉ាន់ថាន់ ពៅដារ៉ា និង ឆាំង យុ

សាលាដំបូង។ សាក្សីបានលើកសំណើថា«...សំណូមពរឲ្យអង្គសវនាការលុបចោលនូវពាក្យទាំងឡាយណាដែលខ្ញុំបានផ្តល់បទសម្ភាសន៍ជូនចៅក្រមស៊ើបអង្កេត គ្រប់ពាក្យទាំងអស់នៅក្នុងបទសម្ភាសន៍ហ្នឹងដែលមានពាក្យ ប្រហែល អាច ឬតាមខ្ញុំស្មាន ចេញទៅកុំទុកជាការ ពីព្រោះគឺខ្ញុំមិនបានដឹង»។ សូមមើលប្រតិចារិកថ្ងៃទី៥ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០១២ ត្រង់ទំព័រ៥៨ និង៥៩។ អាចរកបានក្នុងគេហទំព័រ http://www.eccc.gov.kh/document/court/22495 ។

៤០-សូមមើលសេចក្តីប្រកាសព័ត៌មានចុះថ្ងៃទី១៤ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១២។ អាចរកបានក្នុងគេហទំព័រៈ www.eccc.gov.kh/articles/25199

៤១-លោក មុំ លុជ្ស ត្រូវបានប្រកាសតែងតាំងជាមេធាវីការពារក្តីសម្រាប់ជនត្រូវចោទមួយនៅក្នុងសំណុំរឿង០០៤ នៅថ្ងៃទី៣ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១២។ អាចបានក្នុងគេហទំព័រ http://www.eccc.gov.kh/articles/19324

៤២-លោក Goran Sluiter ត្រូវបានប្រកាសតែងតាំងជាមេធាវីការពារក្តីសម្រាប់ជនត្រូវចោទមួយនៅក្នុងសំណុំរឿង ០០៤ នៅថ្ងៃទី៥ ខែតុលា ឆ្នាំ២០១២។ អាចរកបានក្នុងគេហទំព័រ http://www.eccc.gov.kh/articles/22967